

CITEVA CONSIDERAȚII PE MARGINEA UNOR TOPONIMICE DIN DREAPTA DUNĂRII DE JOS (ZONA OSTROV-COCHIRLENI)

Multe dintre gorganele, tell-urile și movilele din Balta lalomiței ca și din alte părți ale Dunării de Jos sînt indicate prin apelativul *popină* (*popine*, la plural)¹. Cuvîntul *popină*, regionalism propriu acestor ținturi, deși este de origine slavă, s-a păstrat numai în limba noastră. Prin urmare, *popina*, acolo unde se întîlnește, poate fi considerată un toponim românesc.

Cîteodată *popinele* din bălțile Dunării sînt indicate și prin apelativul *bisericuța* (iar uneori *biserica*). În ce ne privește nu putem preciza dacă termenul de *bisericuța* s-a impus datorită unui proces de sinonimie sau datorită împrejurării că într-o anumită perioadă din istoria ținuturilor Dunării de Jos lăcașele de cult erau construite pe ridicături de pămînt². Oricum ar fi, merită să fie amintită descoperirea temeliiilor unei biserițe din sec. X-XI pe o *popină* din fața Galațiilor numit *Bisericuța*³.

Referindu-ne la oiconimele dintre comuna Ostrov și comuna Cochirleni (jud. Constanța) – situate pe malul drept al Dunării sau în imediata apropiere a acesteia – vom distinge două mari categorii: unele de origine românească, iar altele de origine turcă veche ori turcă osmanlie.

Prima localitate *aval* de Siliștra, situată pe malul drept⁴ al Dunării este Ostrov, sat românesc, locuit și acum 100 și ceva de ani de români, după cum ne asigură Ion Ionescu de la Brad⁵.

¹ Cuvîntul *popina* lipsește din Dicționarul limbii române moderne (DLRM), București, 1958. În schimb, e înregistrat de T. Porucic, *Lexiconul termenilor entopici din limba română*, 1931. Ap. Iorgu Iordan, *Toponimia românească*, București, 1963, p. 528.

² De pildă, *Popina Biseriței* din fața Galațiilor sau *Bisericuța*, aflată pe „malul de est al trecerii din Razim în lacul Golovița”. La aceasta adăugăm și Cetatea Biserica la nord-est de Mahmudia (județul Tulcea) și chiar Adamclisi, care ar putea fi o traducere a Bisericii Omului.

³ Gh. Ștefan și colaboratorii, *Săpăturile de la Garvăn* (Dinogetia), în SCIV, II, 1951, 1, p. 45-49.

⁴ În realitate este vorba de malul drept al unui braț al Dunării numit Ostrov sau Opa.

⁵ După Victor Tufescu, *Însemnări despre Dobrogea într-o corespondență de la 1850*, în *Balkanica*, V, 1, București, 1942, p. 416.

Cuvîntul *ostrov*, are în limba română înţelesul de insulă, loc înconjurat din toate părţile de apă. El s-a impus ca toponimic în special în regiunea Dunării de Jos⁶, cu o frecvenţă mai mare în bălţile lalomiţei şi Brăilei şi în Deltă. Numele actual al localităţii ne îndeamnă să credem că în vechime vatra satului se afla într-o insulă. Ne grăbim să adăugăm, însă, că anchetele de teren întreprinse în insulele din faţa Ostrovului, Opa, Pastramagiul Mare, Pastramagiul Mic, n-au scos la iveală nici cea mai neînsemnată urmă a unei astfel de vetre. Singura aşezare insulară din preajma Ostrovului, care a fiinţat în vechime, a fost aceea de la Păcuiul lui Soare. În consecinţă este posibil ca vatra actualului sat Ostrov să fi fost durată de locuitorii insulei Păcuiul lui Soare, care au supravieţuit distrugerii aşezării de aici survenite în prima jumătate a veacului al XV-lea⁷.

Următorul sat aval de Ostrov, situat tot pe malul drept al Dunării, poartă numele de Pîrjoaia⁸, pronunţat de localnici şi Prăjoaia sau Perjoaia. Numele (cu semnificaţie antroponică) derivă de la *perj*, *perjă* (prun, prună) – *prunus domestica*. În cazul de faţă *perj*, *perjă* ar fi un nume propriu iar Perjoaia ar avea înţelesul de nevasta lui Perju. În acest sens se poate face o analogie cu Turcoaia (sat situat pe malul drept al Dunării, amonte de Măcin), al cărui nume semnifică nevasta lui Turcu (nume propriu), ori cu Unguroaia (localitate în judeţul Botoşani). Pentru comparaţie cu Perjoaia amintim următoarele toponime: Perja (judeţul Galaţi), Perjul (Iaşi), Dealul Perjului (lingă Adjud) şi, în special, Perjoaia⁹ (tot lingă Adjud).

La 14 km nord-est de Pîrjoaia, pe malul nordic al lacului Oltina, dar în imediata apropiere a Dunării se găseşte satul Oltina, locuit de români dicieni¹⁰. Numele satului aminteşte de anticul Altinum, care – potrivit informaţiilor din *Notitia Dignitatum* şi *Itinerarium Antonini* – s-ar fi aflat în acest loc¹¹. Dacă, într-adevăr, Altinum a devenit Oltina, aceasta s-a făcut prin intermediul limbii slave. Dar chiar şi așa oiconimul Oltina constituie în cazul de faţă încă o dovadă a continuităţii populaţiei băştinaşe în colţul de sud-vest al Dobrogei.

Ceva mai la vale de Oltina se află satul Mirleanu (azi Dunăreni) care aminteşte de înmălţirea oilor. De altfel, faptul nu trebuie să ne surprindă cîtă vreme ne aflăm în dreptul unei regiuni renumite prin mulţimea toponimicilor cu asemenea sens¹².

⁶ Iorgu Iordan, *op. cit.*, p. 38.

⁷ Despre ultimul nivel de vieţuire în cetatea de pe insula Păcuiul lui Soare, vezi Petre Diaconu şi Dumitru Vilceanu, *op. cit.*, p. 55.

⁸ Azi se numeşte Izvoarele.

⁹ Iorgu Iordan, *op. cit.*, p. 97.

¹⁰ Despre românii dicieni, vezi C. C. Giurescu, *Ştiri despre populaţia românească a Dobrogei în hărţile medievale şi moderne*, Constanţa, 1966, p. 5, 6.

¹¹ R. Vulpe şi I. Barnea, *Din istoria Dobrogei*, II, 1968, p. 370–372.

¹² C. C. Giurescu, *Principatele române la începutul sec. al XIX-lea*. Constatări noi istorice, geografice, economice şi statistice pe temeiul hărţii din 1835. Ed. ştiinţifică, 1957, p. 135–136.

Următorul sat de pe malul Dunării este Rasova. Se presupune că numele acestuia derivă din *resa* = mițșor (amentum), ca și al oiconimelor Rasovița (Gorj)¹³ și Rasa la vest de Călărași.

În sfârșit, ultimul sat de pe malul drept al Dunării asupra căruia ne oprim este Cochirleni, situat la 7 km sud de Cernavodă. Numele îi vine de la *cocîrlă* (marasmus scorodonius), un soi de ciupercă comestibilă cu gust de usturoi. Un sat Cochirleanca se întilnește în județul Buzău.

La oarecare distanță de Dunăre, în interiorul Dobrogei, întilnim următoarele oiconime: Satu-nou, pe malul vestic al lacului Oltina și Coslogea la sud de Satu-Nou. Numele acestuia din urmă e de origine turcă microasiatică. *Beilic* (azi Viile) se găsește la sud-vest de Mîrleanu. *Beilic*, cuvînt de origine turcească înseamnă: 1) conac în care se găzduiau beii sau demnitarii turci veniți ca trimiși ai Porții în țările românești; 2) cumpăratură de oi (făcută de-a sila) pe seama sultanului, la prețuri stabilite dinainte; dijmă (în oi) plătită stăpînitorului¹⁴. Credem că toponimicul *Beilic* este legat de cea de-a doua semnificație a cuvîntului. Un sat *Beilicu* se află în județul Buzău. În sfârșit, mai putem aminti oiconimele *Vlahi* și *Cocargea* (azi Petreni), ultimul de evidentă origine turcă osmanliie.

În zona dintre Siliștra și Cernavodă exista, pe ambele maluri, o primă serie de toponime identice Oltina – Oltina, *Beilic* – *Beilic*, Mîrleanu – Mîrleanu, *Cocargea* – *Cocargea* Buliga – Buliga și o a doua serie de toponime derivate unele din celelalte: Satu-nou – Satnoeni, Coslogea – *Coslogeni*. Și într-un caz și-n celălalt avem de-a face, așa cum s-a subliniat de alți cercetători¹⁵, cu un fenomen de deplasare a populației de pe un mal al Dunării pe celălalt. Plecînd de la semnificația fiecărei dintre oiconimele citate mai sus, sîntem îndrituiți a susține că este vorba de o deplasare a populației mai degrabă din dreapta Dunării în stînga decît invers, fapt explicabil dacă se ține seama că, în anumite împrejurări istorice, administrația turcească din Dobrogea era de-a dreptul silnică.

În ce privește oiconimele de pe malul drept al Dunării, dintre Ostrov și Cernavodă, constatăm că dacă unele dintre ele (*Bugeac*, *Galița*, *Canlia*, *Coslogea* *Cocargea*) sînt de origine turcă veche sau turcă microasiatică, celelalte (*Ostrov*, *Perjoaia*, *Satu-nou*, *Oltina*, *Mîrleanu*, *Cochirleni* și chiar *Beilic*) sînt de origine românească.

Este posibil ca unele dintre toponimicele românești să fie date de moldoveni (ne gîndim la *Perjoaia*), după cum tot așa de posibil este ca alte toponime, cum ar fi de pildă *Beilic*, *Cochirleni*, să fie date de români veniți aici de prin părțile Buzăului¹⁶, însă cea de-a treia categorie de toponime (*Ostrov*, *Oltina*, *Mîrleanu*) trebuie puse pe seama românilor autohtoni – așa numiților *dicieni* – a căror istorie nu a fost încă temeinic cercetată.

¹³ Iorgu Iordan, *op. cit.*, p. 480.

¹⁴ D.L.R.M., p. 75–76.

¹⁵ I. Conea în *Geografia fizică a României*, București, p. 90.

¹⁶ De altfel, legăturile dintre această regiune și cea a Buzăului este sugerată de încă două observații: 1) și astăzi se mai păstrează în unele sate tradiția că locuitorii au venit din părțile Buzăului; 2) apelativul *popina* atît de propriu Bălții Ialomița se reintilnește sub forma de *pochină* tocmai și numai în regiunea Buzăului.

Oiconimele de origine turcă veche : Bugeac, Galița și Canlia sînt situate în colțul de sud-vest al Dobrogei. Numele primului sat vine de la cuvîntul budjak care înseamnă colț, unghi¹⁷ ; al celui de-al doilea vine — opinăm noi — de la gala = cetate, căruia i s-a adăugat sufixul *ița*¹⁸ ; numele celui de-al treilea sat vine de la cuvîntul canli care înseamnă sînge.

Aceste toponimice s-au impus, credem, prin intermediul unor grupuri de populație turcă veche, mai degrabă pecenege decît cumane. Și faptul n-ar trebui să ne mire. Toate cele trei sate se găsesc în apropierea Dristrei, despre care se știe că în decada noua din al XI-lea veac era reședința unei căpetenii pecenege cu numele de „Tatos, căruia i se mai zicea Chalis”¹⁹. Ele sînt și mai aproape încă de așezarea arheologică din insula Păcuiul lui Soare, identificată de noi cu celebra Vicina²⁰, oraș du-nărean care a ființat cu deosebire între sfîrșitul secolului al XI-lea și prima jumătate a secolului al XV-lea.

Prezența unor grupuri de pecenegi în această parte a Dobrogei este documentată și arheologic de anume piese de harnașament dar mai ales de așa-numitele căldări de lut de la Păcuiul lui Soare²¹ și din cetățuia de pe dealul Dervent²².

Așezarea pecenegilor în colțul de sud-vest al Dobrogei a fost determinată de următorii doi factori : 1) regiunea fiind bogată în ape, păduri, pășuni oferea cele mai bune condiții de existență unor triburi a căror principală îndeletnicire era creșterea vitelor ; 2) această regiune se află în dreptul unui străvechi vad de traversare a Dunării. Este vorba de vadul de la Dervent²³. De altfel, dervent în limbile turce-vechi înseamnă : pasaj, trecătoare, vad. Așezîndu-se aici, pecenegii puteau menține în permanență, prin vadul de la Dervent, legăturile cu consîngenii lor din stînga Dunării și mai ales cu cei din Balta lalomiței. Că Balta lalomiței a fost intens locuită de populațiile turce vechi o sugerează mulțimea toponimicelor pecenego-cumane, de pe tot întinsul ei²⁴. O parte a pecenegilor din Balta lalomiței erau, probabil, resturi din triburile lui Kegen. Se știe că cei 20.000 de pe-

¹⁷ P. Schafarik, *Славянския древности* (trad. O. Bodeanskov), II, 1, p. 263, notă, op. V. N. Zlatarski, *История на българската държаба*, I, Sofia, 1938, I, p. 126.

¹⁸ Petre Diaconu, *Крепост X-XV-ввв Пэкуюл луй Соаре*, în *Dacia*, N.S., V, 1961, p. 501, nota 44. De reținut că identificarea ruinelor de la Păcuiul lui Soare cu Glavinița din Alexiada Annei Comnena, propusă în această notă nu mai poate fi susținută ; vezi Petre Diaconu, *Despre localizarea Vicinei*, Pontica, III, Constanța, 1970, p. 275—295.

¹⁹ Anna Comnena, *Alexiada*, II, ed. B. Leib, Paris, 1943, p. 81—82.

²⁰ Petre Diaconu, *op. cit.*, *loc. cit.*

²¹ Idem. , p. 498.

²² Inedite încă.

²³ Petre Diaconu și Dumitru Vilceanu, *Păcuiul lui Soare. Cetate bizantină*, I, București, 1972, p. 11—12.

²⁴ I. Conea și I. Donat, *Contribution à l'étude de la toponyme pechenègue-cumane de la plaine roumaine du Bas-Danube*, Contributions onomastiques publiées à l'occasion du III-e, Congrès International des Sciences onomastiques a Munich du 24—28 août, 1958, București, 1958, *passim*.

cenegi de sub ascultarea lui Kegen, pînă a primi permisiunea de a se instala la sud de Dunăre (fapt ce se va consuma în preajma lui 1048), au sălășluit, cîtăva vreme, într-o insulă dunăreană din apropierea Dristrei²⁵. Credem că această insulă era în realitate Balta Ialomitei²⁶.

RESUMÉ

QUELQUES CONSIDERATIONS EN MARGE DE CERTAINS TOPONYMES SUR LA DROITE DU BAS-DANUBE (ZONE DE OSTROV-COCHIRLENI)

L'auteur de propose d'élucider dans le present article l'origine et la signification du non de quelques localités sises sur la droite du Bas-Danube, dans la zone Ostrov-Cochirleni.

Vient tout d'abord, la revue des toponymes d'origine roumaine. *Pirjoia* (avec un désinense anthroponymique) provient de *perj* (prunier) ; *Oltina* est selon toute vraisemblance l'écho de l'antique Altinum. Le village *Beilic* tire son nom d'un mot d'origine turque, qui entre autres sens a aussi celui d'impôt sur les moutons. D'origine roumaine est le nom du village *Mirleanu*. Quelques spécialistes font dériver le nom de *Rasova* du slave *resa* = chaton (*amentum*). Le nom de Cochirleni vient de *cocirlă*, espèce de champignon comestible dont le gout semble être doté d'une légère pointe d'ail.

En ce qui concerne le nom de la commune *Ostrov*, l'auteur pense qu'il a été imposé par les Roumains. Le mot signifie „îlot” et il semble que la dite localité ait été fondée après l'extinction des dernières traces de vie dans l'îlot Păcuil lui Soare, c'est-à-dire au IVe siècle.

Ensuite, s'occupant des localités appelées Bugeac, Galița et Canlia – situées dans l'angle sud-ouest de la Dobrogea – l'auteur pense qu'il s'agit de noms d'origine turc-mène ancienne, qui se seraient imposés par l'intermédiaire des Petchénègues plutôt que par celui des Cumans. Leur traduction est : *Bugeac* = coin, angle ; *Galița* = citadelle ; *Canlia* = La sanguinaire.

Quant au mot *popina* (monticule, tell, témoignage de l'érosion, endroit non-inondable), l'auteur prétend que bien que dérivant du slave bulgare, il ne s'est conservé qu'en roumain. La population vivant dans les marais danubiens se sert, pour désigner les monticules ou les tumuli, des mots *bisericuță*, *biserică* (petite église, église). Or, l'usage de ces termes avec cette signification particulier s'est imposé comme une réplique du toponyme *popină*, dont le phonétisme prend une teinte ecclésiastique.

²⁵ Skylitzes-Cedren, *Hist. Comp.* II, 1838, p. 583.

²⁶ Petre Diaconu, *Les Petchénègues au Bas-Danube*, București, 1970, p. 57, nota 101.